

**WIELKOPOLSKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTEKÓW**
Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
w Poznaniu
Delegatura w Lesznie
pl. Komeńskiego 6, 64-100 Leszno
Le-WN.5183.146.2.2024

Leszno, dn. 14 marca 2024 r.

URZĄD MIEJSKI GMINY RAWICZ Biuro Obsługi Klienta					
ON	EB	CSST	SO	ZPIF	QIP
Wpl. 22.04.2024					PPA
					ZK
AIK	SPR	IK	ZD	PIKS	BP
Nr rej.			Zal.		

Burmistrz Gminy Rawicz
ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 21
63-900 Rawicz

**Dotyczy: wydania zaleceń konserwatorskich dla budynku Domu Kultury w Rawiczu –
wpisanego do rejestru zabytków pod numerem 898/Wlkp/A decyzją z dnia 09.09.2013 r.**

W odpowiedzi na wniosek z dnia 09.01.2024 r. (data wpływu: 12.01.2024 r.) o wydanie zaleceń konserwatorskich dla prac renowacyjnych elewacji zewnętrznych budynku Domu Kultury (dawnego Nowego Domu Strzeleckiego) w Rawiczu oraz działając na podstawie art. 27 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jedn. Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.) Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje następujące zalecenia:

1. Budynek Nowego Domu Strzeleckiego, obecnie Domu Kultury przy ul. Targowej 1 w Rawiczu stanowi element Zespołu Nowego Domu Strzeleckiego (ob. Zespołu Domu Kultury) wpisanego do rejestru zabytków pod numerem 898/Wlkp/A decyzją z dnia 09 września 2013 r. W skład ww. zespołu wchodzi: wymieniony wyżej Dom Kultury (zbudowany w 1903 r.), dwa pawilony parkowe połączone kioskiem oraz muszla koncertowa. Wszystkie wymienione elementy zespołu – powiązane ze sobą kompozycyjnie i funkcjonalnie - zbudowane zostały na początku XX wieku. Teren, na którym zlokalizowane są elementy zespołu mieści się dodatkowo blisko południowej granicy założenia urbanistycznego miasta Rawicza, wpisanego do rejestru zabytków pod numerem KL.IV-73/19/56 orzeczeniem z dnia 07 marca 1956 r. Teren ten został nadany Bractwu Kurkowemu w Rawiczu przez założyciela miasta Adama Olbrachta Przyjemskiego w 1642 r. i należy do najokazalszych tego typu zespołów historycznych budowli wzniesionych przez bractwa kurkowe na terenie Polski. Jest to świadectwo niezwyklej rangi miasta Rawicza, jej historii materialnej i społecznej, a wartości historyczne, estetyczne, naukowe i urbanistyczne zespołu podlegają ochronie prawnej na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (tekst jednolity Dz. U. 2022 poz. 840). Dlatego w przypadku prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy

zabytku wymagana jest zgoda Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w formie decyzji administracyjnej.

2. Budynek Domu Kultury - bryła:

wygląd budynku cechuje wyjątkowa forma architektoniczna w stylu historyzmu z elementami secesji zaprojektowana przez wrocławskiego architekta Karla Klimma. Bryła budynku złożona z części o różnej wysokości, posiadająca także ryzality, pseudoryzality, zróżnicowane kształty i wysokości dachów oraz charakterystyczne szczyty o łukach w ośli grzbiet. W panoramie miasta tworzy malowniczą, asymetryczną i wyjątkową kompozycję.

Budynek główną elewacją zwrócony na zachód, elewacja wschodnia to elewacja ogrodowa, północna koresponduje z plantami, natomiast południowa przy ul. Targowej stanowi tym samym południową granicę układu urbanistycznego miasta.

Elewacje Domu Kultury składają się w większości z czerwonej cegły ceramicznej, w małej części z konstrukcji ryglowej w górnych partiach, detalu ceramicznego, detalu w formie płaskich otynkowanych płaszczyzn, detalu sztukatorskiego oraz detalu ze sztucznego kamienia.

3. Ocena stanu zachowania zabytku:

przed przystąpieniem do wszelkich prac dot. elewacji zewnętrznych należy przygotować projekt budowlany w oparciu o przeprowadzone **badania konserwatorskie** (wymagające odrębnego pozwolenia konserwatorskiego), które pozwolą ocenić stan zachowania zabytku i jego poszczególnych fragmentów. Zwłaszcza w przypadku części otynkowanych i ozdobionych sztukateriami oraz polichromowanych. Badania te są niezbędne, by móc w dalszej kolejności przygotować właściwy zakres prac zawarty w projekcie budowlanym. Wiedza wynikająca z przeprowadzonych badań konserwatorskich i stanowiąca podstawę projektu budowlanego pozwoli określić, czy i na jakich fragmentach zachowały się np. oryginalne warstwy malarskie polichromii lub stolarki drewnianej.

4. Prace dot. fragmentów elewacji z pełnej czerwonej cegły ceramicznej:

- elewacje ceglane pozbawione tynku narażone są na bezpośrednie działanie czynników atmosferycznych, takie jak działanie wody i procesy fizyko – chemiczne związane z jej wnikaniem w strukturę cegły; skażenia biologiczne (powstawanie glonów, grzyby, porosty, mchy); uszkodzenia mechaniczne wynikające z eksploatacji budynku; wpływ zdarzeń losowych, co wpływa na trwałość materiału ceglanego.

A zatem w przypadku planowanych robót budowlanych oraz innych działań dot. materiału ceglanego należy w pierwszej kolejności dokonać oceny stanu technicznego (wytrzymałości) podłoża oraz stopnia ewentualnych uszkodzeń, ubytków, bądź zniszczeń i wykonać dokładną dokumentację fotograficzną.

W przypadku czyszczenia elewacji:

- czyszczenie nie może prowadzić do uszkodzenia spieku, dlatego należy dobrać odpowiednią, bezpieczną metodę, najlepiej wodą pod ciśnieniem; w przypadku miejsc bardziej zabrudzonych lub z nawarstwieniami zastosować wodę z dodatkiem środków chemicznych (niskie stężenie kwasu fluorowodorowego - od 3% do maksymalnie 5%, który po zastosowaniu powinien być bardzo dobrze spłukany z powierzchni cegieł).

W przypadku uzupełnienia spoin:

- usunąć uszkodzone lub wykruszające się spoiny i uzupełnić te ubytki za pomocą zaprawy wapiennej lub z niewielką domieszką cementu.

Należy zachować szczególną ostrożność w przypadku czyszczenia szklwionych, ozdobnych, profilowanych kształtek ceglanych w kolorze zielonym, z których zrobione są poziome parapety okien i blend.

Uzupełnienia wykruszonych, wyptukanych lub uszkodzonych cegieł:

- jeżeli występują miejsca porażone biologicznie należy zdezynfekować je preparatem biobójczym, który unieszkodliwi komórki mikroorganizmów w trwały sposób,
- uzupełnić brakujące fragmenty cegieł za pomocą zaprawy do uzupełniania zabytkowych cegieł (z dostosowaniem odpowiedniego koloru).

5. Prace dot. fragmentów elewacji z detalem otynkowanym na gładko:

są to płaszczyzny otynkowane na gładko i malowane w jasnym (zbliżonym do bieli) kolorze, lekko wgłębione względem ceglanego lica elewacji (widoczne na wszystkich czterech elewacjach); są to podokienniki, nadokienniki, fryzy między kondygnacyjne (elewacja północna), płytkie blendy wypełniające murowane szczyty oraz płaszczyzny wypełniające drewnianą ryglówkę (elewacja wschodnia).

W przypadku planowanych prac należy w sposób jak najmniej inwazyjny oczyścić powierzchnię tynku (jeżeli jest to konieczne), ewentualne spękania, odspojenia, bądź ubytki uzupełnić rodzajem tynku jak najbardziej zbliżonym do oryginalnego (w przypadku odspajania się tynku tylko w niewielkich fragmentach wskazane jest jego podklejenie). Uzupełnienia tynku należy dostosować kolorystycznie do koloru istniejącego (zakaz zastosowania farb z bielą tytanową). Wskazane do zastosowania to farby krzemianowe (należy przed malowaniem zabezpieczyć w odpowiedni sposób pozostałe fragmenty elewacji, zwłaszcza glazurowaną cegłę lub szkło, które w kontakcie z farbą mogą ulec uszkodzeniu). Nie należy stosować farb silikonowych ze względu na gorszą dyfuzję pary wodnej. Do malowania tych fragmentów elewacji zaleca się metodę „punktową”, tzn. malowanie ręczne za pomocą małego pędzelka, aby uniknąć efektu spłaszczenia malowanej powierzchni i zbyt jednolitego koloru.

6. Prace dot. fragmentów z detalem sztukatorskim (elewacja zachodnia):

dekoracja sztukatorska pojawia się w dwóch blendach ryzalitu środkowego elewacji zachodniej, pod wieżą:

- blenda znajdująca się wyżej wypełniona jest kolistym emblematem i herbem Rawicza

na tle owoców i liści dębu,

- blenda znajdująca się niżej – ozdobiona napisem DOM KULTURY

oraz w tympanonie portalu (w górnej części):

- liście dębu w tle napisu z datą 1903.

W przypadku ewentualnych prac dot. sztukaterii należy w pierwszej kolejności przeprowadzić badania konserwatorskie, na podstawie których będzie można ocenić zakres dalszych prac. Ewentualne czyszczenie przeprowadzać wyłącznie ręcznie, zachowując ostrożność. Odspojone, bądź spękanne fragmenty należy delikatnie podkleić, a w przypadku braku jakiegokolwiek fragmentu sztukaterii należy zrekonstruować w oparciu o dokonanie odlewu i wykonanie „wklejenie” tego fragmentu przy użyciu masy sztukatorskiej. Należy zachować szczególną ostrożność, by nie zarysować lub nie uszkodzić pozostałych fragmentów. Uzupełnione fragmenty zabezpieczyć odpowiednim preparatem i wykonać uzupełnienia warstwy malarskiej metodą „punktowania”.

7. Prace dot. fragmentów elewacji z polichromowanymi blendami (elewacja wschodnia i fragment północnej):

dekoracja malarska w postaci polichromii występuje w górnej części konstrukcji ryglowej, w elewacji wschodniej jako wypełnienie płaskich i jasnych powierzchni blend. Jest to malowana, stylizowana wić roślinna.

W przypadku ewentualnych zabrudzeń tych fragmentów wskazane jest wyłącznie czyszczenie ręczne. Pęknięcia lub odspojenia należy podkleić, a ewentualne ubytki uzupełnić masą szpachlową (którą należy wyrównać do istniejącej powierzchni, czyli zeszlifować). Brakujące fragmenty polichromii odtworzyć metodą „punktowania” przy użyciu profesjonalnych farb przeznaczonych do konserwacji dzieł sztuki. Nie dopuszcza się zamalowywania lub przemalowywania istniejącej dekoracji malarskiej. Stan zachowania tynkowanego podłoża i warstwy malarskiej wymaga przeprowadzenia prac konserwatorskich o charakterze zachowawczym. Podjęcie tych działań wymaga dokładniejszej oceny stanu zachowania i przygotowania programu prac konserwatorskich. W przypadku planowanej restauracji polichromii, prace te wymagają opracowania programu prac restauratorskich oraz szerszego rozpoznania (np. badania stratygraficzne) wraz z opracowaniem sposobu i zakresu ingerencji.

8. Prace dot. stolarki okiennej i drzwiowej oraz elementów drewnianych konstrukcji ryglowej:

w przypadku elementów drewnianych (drzwi, okna, konstrukcja ryglowa) należy w pierwszej kolejności ocenić stan techniczny zachowania drewna; dokonać także fragmentarycznych odkrywek poszczególnych elementów w celu sprawdzenia odkrycia ewentualnych powłok malarskich; sporządzić inwentaryzację (wraz z rzutami, przekrojami i podziałami okien i drzwi); oczyszczanie przeprowadzać za pomocą technik

ręcznych i nieinwazyjnych zwracając szczególną uwagę, by nie okaleczyć zachowanego drewna przy usuwaniu wtórnych powłok malarskich; dążyć przede wszystkim w pierwszej kolejności do zachowania oryginalnych elementów drewnianych i wymieniać je w ostateczności, w momencie, kiedy ich stan techniczny nie pozwala na konserwację; drewno należy zabezpieczyć środkami do tego przeznaczonymi w celu jego konserwacji; w przypadku większych uzupełnień stosować fleki drewniane z tego samego gatunku drewna, natomiast drobne uszkodzenia uzupełniać za pomocą masy drzewnej lub odpowiedniej szpachlówki; malowanie powinno odpowiadać pierwotnej kolorystyce (jeżeli taka jest zachowana) i być wykonane ręcznie, żeby uniknąć efektu spłaszczenia. Nie należy zamalowywać lub przamalowywać oryginalnych powłok malarskich.

A zatem podsumowując, planowanie prac przy zabytku, jakim jest Dom Kultury w Rawicz, wpisany do rejestru zabytków wymaga:

- a) **oceny stanu technicznego** zabytku;
- b) przeprowadzenia **badań konserwatorskich** (w tym także stratygraficznych), na które należy uzyskać pozwolenie konserwatorskie (art. 36 ust. 1 pkt 1 uozoz);
- c) sporządzenia **projektu budowlanego** określającego zakres planowanych prac przy zabytku na podstawie przeprowadzonych badań konserwatorskich oraz zawierającego pomiarowo – rysunkową inwentaryzację poszczególnych fragmentów elewacji (stolarka okienna, drzwiowa, polichromia, sztukaterie) ze wskazaniem materiałów i technik, za pomocą których planowane jest wykonanie prac;
- d) prowadzenia prac przy zabytku przez **osoby posiadające odpowiednie uprawnienia** i praktykę zawodową w pracy przy zabytkach.

Opieka nad zabytkiem na podstawie art. 5 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2022 poz. 840), sprawowana jest przez jego właściciela polega w szczególności na: zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystaniu z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; oraz na popularyzowaniu i upowszechnianiu wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury. Przekazując powyższe uprzejmie przypominam, że wszelkie prace przy zabytku należy wykonywać ze szczególną starannością i poszanowaniem historycznej struktury.

Wszelkie roboty budowlane i inne działania prowadzone przy ww. obiekcie wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego na podstawie art. 36 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r, poz. 840 ze zm.).

Z up. Włó Kopalniskiego Wojewódzkiego
Konserwatora Zabytków
mgr Paulina Grądyś
Kierownik Delegatury w Lesznie

a/a

ar

Sprawę prowadzi:

Anna Rzyman – insp. ds. zab. nieruch.

tel. 65 529 93 83 wew. 16